

Mout, M.E.H.N. (ed.), *Plakkaat van Verlatinge. Vertaald, ingeleid en van aantekeningen voorzien* (Groningen: Historische Uitgeverij, 2006, 81 blz., €25,-, ISBN 90 6554 093 8).

Historici hebben zich in het verleden vaak afgevraagd waarom de Nederlandse rebellen in 1581 zo weinig ruchtbaarheid gaven aan hun opzienbare ‘verlatinge’ van Filips II. Nicolette Mout biedt in deze editie van het Plakkaat van Verlatinge een verklaring voor die terughoudendheid en verkent de politiektheoretische en historische betekenis van het plakkaat. Haar heldere analyse gaat vergezeld van een geannoteerde hertaling van de oorspronkelijke Nederlandse tekst en een facsimile van de gedrukte versie zoals die in 1581 door Charles Silvius werd uitgegeven. Ingewijden zal deze editie bekend voorkomen, want het betreft een herziene uitgave van de tekst uit 1979 van dezelfde auteur (destijds niet besproken in de *BMGN*).

Toch heeft deze heruitgave nieuws te bieden. Zo heeft de auteur het historiografische overzicht geactualiseerd, een verantwoording van de drukgeschiedenis van het plakkaat toegevoegd en het notenapparaat aanzienlijk uitgebreid. Tot de verwerkte literatuur behoren de publicaties van Quentin Skinner, Catherine Secretan en Martin van Gelderen, terwijl hier en daar ook stilistische veranderingen zijn aangebracht. Deze aanpassingen hebben overigens niet geleid tot een dramatische wijziging in de interpretatie van het plakkaat. Dat zegt misschien iets over de duurzaamheid van Mouts oorspronkelijke werk.

De auteur opent met een beknopte bespreking van de plaats van het plakkaat in de Nederlandse geschiedenis, en behandelt vervolgens de politiektheoretische achtergronden. Dit laatste aspect heeft ook in de geschiedschrijving de meest aandacht getrokken. Was het besluit om Philips II te verlaten nu gemodelleerd naar recente calvinistische verzetstheorieën, een modieus importproduct van Franse monarchomachen, of eerder gebaseerd op lokale middeleeuwse tradities? Mout weegt de verschillende interpretaties en concludeert dat in de considerans van het stuk in ieder geval ‘niets specifiek zestiende-eeuws, ontleend aan Calvijn, de monarchomachen of wie dan ook’ schuilt (pagina 33). De theoretische rechtvaardiging van de opstand tegen het Habsburgse gezag was bovendien een proces dat pas in de loop van het conflict vorm kreeg. Het tussentijdse resultaat van juli 1581 leverde een eclectische tekst op waarin verschillende partijen zich moesten kunnen vinden.

Na een analyse van de theorie is er aandacht voor de politieke praktijk. Al vanaf 1572 waren in het rebellenkamp stemmen opgegaan om een andere vorst aan te nemen, maar serieuze pogingen daartoe strandden aanvankelijk. Niet alleen bleek het voorstel moeilijk te slijten bij potentiële kandidaten (waaronder de Engelse koningin Elizabeth), maar ook bestond er onenigheid over de voorwaarden waarop de nieuwe soeverein mocht regeren. De mislukte vredesonderhandelingen in Breda (1575) en Keulen (1579) en de polarisering die daarop volgde, dienden in zekere zin als katalysator voor de definitieve breuk met Philips II. De ‘verlating’ werd dus niet gestuurd door de hoop op een

onafhankelijke republikeinse staat, maar juist door de behoefte aan een nieuwe vorst. Met de hertog van Anjou werd in het najaar van 1580 een akkoord gesloten. Voordat deze nieuwe soeverein kon worden geïnstalleerd, moest de oude officieel worden afgedankt. Tot die formaliteit werd in een gewone vergadering van de Staten-Generaal op 14 juni 1581 besloten. In de originele resoluties vinden we het besluit gevat in een paar regeltjes, haast *en passant* opgetekend tussen de overige besluiten van die dag. De beslissing tot cassatie van het zegel van de koning werd vervolgens op 22 juli genomen waarna vier dagen later de tekst van het plakkaat werd geaccordeerd.

Mout merkt op dat de geringe aandacht die destijds aan de proclamatie werd gegeven zou kunnen samenhangen met het beperkte actuele belang ervan. Het plakkaat betrof slechts de officiële bevestiging van een bestaande toestand. Ze voegt daaraan toe dat ook de handelsbelangen van Nederlanders in Spanje en Portugal de Staten Generaal tot voorzichtigheid kunnen hebben gemaand. Er zijn bovendien aanwijzingen dat de uitvaardiging van het plakkaat hier en daar tot ongeregeldheden leidde, en vooral de formulering van een nieuwe eed van trouw voor enkele bezwaarde ambtenaren zorgde. Zouden ook die interne gevoeligheden in het rebellenkamp niet een reden kunnen zijn geweest om het plakkaat zonder veel bombarie te laten afkondigen? Deze voorbeeldige editie van de tekst biedt hoe dan ook een handzame introductie en is ook vanwege het buitengewoon fraaie drukwerk een plezier om te gebruiken.

Geert H. Janssen, Universiteit Leiden

Oort, T. van, *Film en het moderne leven in Limburg. Het bioscoopwezen tussen commercie en katholieke cultuurpolitiek (1909-1929)* (Dissertatie Utrecht 2007, Maaslandse Monografieën 70; Hilversum: Verloren, 2007, 224 blz., €22,-, ISBN 978 90 8704 019 2).

Op 12 december 2006 promoveerde Thunnis van Oort aan de Universiteit Utrecht op *Film en het moderne leven in Limburg. Het bioscoopwezen tussen commercie en katholieke cultuurpolitiek (1909-1929)*, uitgebracht in de reeks Maaslandse Monografieën, een mooi Limburgs initiatief dat met dit boek zijn zeventigste uitgave beleeft. Met Limburg zit het wel goed in dit onderzoek, maar de film komt er in verhouding een beetje bekaaid van af. Van Oort's boek is een verrijking van de kennis over een zich moeizaam maar gestaag ontwikkelend moderniseringsproces aan de hand van de opkomst van de bioscoop in Limburg. Hij laat via de veranderende regelgeving op het gebied van bioscoopexploitatie zien dat Limburg in de Eerste Wereldoorlog pas echt een deel van Nederland wordt en dat daarna lokale autoriteiten regelmatig teruggefloten werden door de nationale organisaties.

In negen hoofdstukken zet Van Oort zeer gedetailleerd een aantal complexe verbanden uiteen die als 'knopen' kunnen worden beschouwd in de geschiedenis van de opkomst van het Limburgse bioscoopwezen enerzijds en de katholieke beweging anderzijds. Hij schetst de rol van het katholieke patronaat en de Limburgse vermaakstradities waarin de eerste films hun weg vonden, zoomt vervolgens in op drie lokale 'modellen' van katholieke bemoeienis met film en bioscoop rond 1920/1922: de situatie in Maastricht met haar bloeiend verenigingsleven, de Venlose bioscoopoorlog en Poels' tactiek van leven en laten leven in de mijnstreek rond Heerlen. Vervolgens beschrijft hij de professionalisering in de loop van de jaren twintig van het bioscoopbedrijf waarin chic en artistiek in de plaats kwamen van katholieke zedelijkheid. Gemeentelijke en katholieke autoriteiten reageerden daarop met belastingverhogingen, soms tot 30% (!), en leeftijdsgrenzen en de roep om controle door middel van katholieke keuring en nakeuring. Het inmiddels landelijk georganiseerde bioscoopbedrijf reageerde hier weer op met boycotten. Nergens werd de confrontatie tussen commercieel amusement en katholieke controle zo op de spits gedreven als in Limburg.

Van Oort is een goed verteller en zijn verhandelingen vol sprekende anekdotes en details lezen als een trein, alleen is hoe te duiden wat je leest niet altijd even duidelijk. Het is lastig de grote lijn in het betoog vast te houden en het schort hier en daar aan de terugkoppeling tussen micro-, meso- en macroniveau. Er wordt hier en daar een valse tegenstelling gecreëerd tussen het internationale filmbedrijf en de lokale katholieke autoriteiten: alsof de katholieke kerk geen internationale onderneming zou zijn en alsof een katholieke bioscoop niet commercieel zou kunnen zijn. Zo zou het verhelderend zijn geweest om, bijvoorbeeld, de verhevigde katholieke greep op de bevolking na de Eerste Wereldoorlog iets vaker te benadrukken op microniveau. Niet alleen de bioscoop nam een grotere plaats in in het culturele leven, ook de katholieke